

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA SIFATLARNING FARQINING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI

O'ktamova Moxigul Xamidullo qizi

FarDU katta o'qituvchisi, uktamovamoxigul@gmail.com

Tojiboyeva Robiyaxon Yunusjon qizi

Farg'ona davlat universiteti, Chet tillari fakulteti talabasi

MAQOLA MALUMOTI

MAQOLA TARIXI:

Received: 14.03.2026

Revised: 15.03.2026

Accepted: 16.03.2026

KALIT SO'ZLAR:

sifat, sifat darajalari,
qiyosiy tahlil,
grammatik kategoriya,
sintaktik vazifa, leksik
xususiyat, ingliz tili,
o'zbek tili, tilshunoslik,
qiyosiy daraja, orttirma
daraja, sifat tartibi.

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillarida
sifatlarning grammatik va semantik xususiyatlari
qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda
sifatlarning gapdagi o'rni, ot bilan bog'lanishi,
daraja shakllari hamda sintaktik vazifalari ikki til
tizimi asosida o'rganiladi. Shuningdek, ingliz tilida
sifatlarning qat'iy tartib asosida qo'llanishi, o'zbek
tilida esa nisbatan erkin qo'llanishi tahlil qilinadi.
Tadqiqot natijalari ikki tilning grammatik tizimidagi
o'xshash va farqli jihatlarni aniqlashga yordam
beradi hamda chet tillarini o'rganish jarayonida
muhim ahamiyat kasb etadi.

Tilshunoslikda sifatlar predmetning turli belgilarini ifodalovchi muhim so'z turkumlaridan biri hisoblanadi. Ular orqali predmetning rangi, shakli, hajmi, sifati, holati yoki boshqa xususiyatlari aniqlanadi. Sifatlar nutqning ifodaliligini oshirib, fikrni aniq va ravshan bayon qilishga xizmat qiladi. Shu sababli sifatlar tilning muhim grammatik birliklaridan biri sifatida qaraladi. Har bir til tizimida sifatlarning shakllanishi, grammatik xususiyatlari va qo'llanish usullari o'ziga xos tarzda rivojlangan.

Ingliz va o'zbek tillari turli til oilalariga mansub bo'lsa-da, ular orasida ayrim grammatik o'xshashliklar mavjud. Shu bilan birga, bu tillar o'rtasida muhim farqlar ham kuzatiladi.

Ayniqsa, sifatlarning gapdagi o'rni, ularning ot bilan bog'lanish xususiyatlari, daraja shakllari hamda sintaktik vazifalari ikki til tizimida turlicha namoyon bo'ladi. Bu jihatlari ikki tilni qiyosiy o'rganishda muhim ahamiyatga ega.

Tilshunoslikda sifatlarning masalasi ko'plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Ingliz tilshunosligida R. Quirk, G. Leech, M. Swan, shuningdek R. Huddleston va G. Pullum kabi olimlar sifatlarning grammatik tuzilishi va sintaktik xususiyatlarini o'rganishgan. Ular ingliz tilida sifatlarning daraja shakllari, gapdagi vazifalari hamda ot bilan munosabatini keng tahlil qilganlar. Rus tilshunosligida

V. Vinogradov, A. Shaxmatov va L. Sherba kabi olimlar sifatlarning grammatik kategoriyalarini ilmiy asosda tadqiq etganlar. O'zbek tilshunosligida esa

G'. Abdurahmonov, Sh. Shoabdurahmonov, N. Mahmudov va Sh. Rahmatullayev kabi olimlar sifatlarning leksik va grammatik xususiyatlarini yoritganlar.

O'zbek tilida sifatlarning asosan otning belgisini bildiradi va ko'pincha aniqlovchi vazifasida qo'llanadi. Ular odatda otdan oldin keladi va grammatik jihatdan o'zgarmaydi. Ya'ni sifatlarning son, kelishik yoki egalik qo'shimchalarini qabul qilmaydi. Masalan, "katta uy", "chiroyli qiz", "yaxshi inson" kabi birikmalarda sifatlarning o'z shaklini saqlab qoladi. O'zbek tilida sifatlarning ma'no jihatdan ham turli guruhlariga bo'linadi. Ular predmetning rangini, hajmini, sifatini yoki boshqa xususiyatlarini ifodalaydi. Masalan, rang bildiruvchi sifatlarning: oq, qora, qizil; hajm bildiruvchi sifatlarning: katta, kichik, uzun; sifat bildiruvchi sifatlarning: yaxshi, yomon, chiroyli.

Ingliz tilida ham sifatlarning asosan otning aniqlovchi vazifasida keladi. Ular ko'pincha otdan oldin joylashadi. Masalan, "big house", "beautiful girl", "interesting book" kabi birikmalarda sifatlarning otning belgisini ifodalaydi. Biroq ingliz tilida bir nechta sifat birgalikda ishlatilganda ularning tartibi muhim hisoblanadi. Tilshunoslikda bu hodisa "adjective order" deb ataladi. Odatda sifatlarning quyidagi ketma-ketlik asosida joylashadi: fikr yoki baho bildiruvchi sifat, hajm, yosh, shakl, rang, kelib chiqish, material va maqsad bildiruvchi sifatlarning. Masalan: "a beautiful small old wooden house" birikmasida sifatlarning ma'lum tartib asosida joylashgan.

Har ikki tilda sifatlarning daraja shakllari mavjud. Ingliz tilida sifatlarning uch darajasi mavjud bo'lib, ular oddiy daraja, qiyosiy daraja va orttirma darajadan iborat. Qiyosiy daraja odatda "-er" qo'shimchasi yoki "more" so'zi yordamida hosil qilinadi. Orttirma daraja esa "-est" qo'shimchasi yoki "most" so'zi yordamida ifodalanadi. Masalan: big – bigger – the biggest; beautiful – more beautiful – the most beautiful. O'zbek tilida esa sifatlarning darajalari

asosan qo'shimchalar va yordamchi so'zlar orqali ifodalanadi. Qiyosiy daraja “-roq” qo'shimchasi yordamida, orttirma daraja esa “eng” so'zi yordamida hosil qilinadi.

Masalan: katta – kattaroq – eng katta.

Sifatlar gapda turli sintaktik vazifalarni bajarishi mumkin. Ular ko'pincha aniqlovchi sifatida kelib otning belgisini ifodalaydi. Shuningdek, sifatlar kesim tarkibida ham qo'llanishi mumkin. Masalan, ingliz tilida “The house is big” gapida sifat kesim tarkibida ishlatilgan. O'zbek tilida ham “Uy katta” gapida sifat kesim vazifasini bajaradi. Bu holat ikki til tizimida sifatlarning sintaktik vazifalari o'xshash ekanligini ko'rsatadi.

Shuningdek, sifatlarning semantik xususiyatlari ham muhim ahamiyatga ega. Ular predmetning turli belgilarini ifodalash orqali nutqning mazmunini boyitadi. Sifatlar yordamida predmetning holati, sifati yoki xususiyati aniq ifodalanadi. Bu esa nutqning mantiqiy va tushunarli bo'lishiga xizmat qiladi.

Yuqoridagi tahlillardan ko'rinib turibdiki, ingliz va o'zbek tillarida sifatlar muhim grammatik birlik hisoblanadi. Har ikki tilda sifatlar predmetning belgisini ifodalaydi va ot bilan chambarchas bog'lanadi. Shu bilan birga, ularning grammatik tuzilishi, qo'llanish tartibi va daraja shakllarida ma'lum farqlar mavjud. Ayniqsa, ingliz tilida sifatlarning qat'iy tartibi mavjud bo'lsa, o'zbek tilida ularning qo'llanishi nisbatan erkin hisoblanadi.

Umuman olganda, ingliz va o'zbek tillaridagi sifatlarni qiyosiy o'rganish ikki tilning grammatik tizimini chuqurroq anglashga yordam beradi. Bunday tadqiqotlar chet tillarini o'rganish jarayonida ham muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo'lib, til o'rganuvchilarning nutq madaniyati va til kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'. Abdurahmonov. O'zbek tili grammatikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 1975. – 256 b.
2. Sh. Shoabdurahmonov, M. Asqarova, A. Hojiyev, I. Rasulov. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: O'qituvchi, 1980. – 448 b.
3. N. Mahmudov. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. – Toshkent: Fan, 2006. – 284 b.
4. Sh. Rahmatullayev. O'zbek tili leksikologiyasi. – Toshkent: Universitet, 1999. – 272 b.
5. A. Hojiyev. Tilshunoslik terminlarining izohli lug'ati. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2002. – 164 b.

6. R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. A Comprehensive Grammar of the English Language. – London: Longman, 1985. – 1779 p.
7. R. Huddleston, G. Pullum. The Cambridge Grammar of the English Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 1842 p.
8. M. Swan. Practical English Usage. – Oxford: Oxford University Press, 2005. – 688 p.
9. G. Leech. English Grammar Today. – Cambridge: Cambridge University Press, 2010. – 304 p.
10. В. Виноградов Русский язык. Грамматическое учение о слове. – Москва: Высшая школа, 1947. – 784 с.
11. А. Шахматов. Синтаксис русского языка. – Москва: Учпедгиз, 1941. – 620 с.
12. Л. Щерба. Языковая система и речевая деятельность. – Ленинград: Наука, 1974. – 428 с.
13. Н. Шанский. Лексикология современного русского языка. – Москва: Просвещение, 1972. – 312 с.
14. А. Гвоздев. Современный русский литературный язык. – Москва: Учпедгиз, 1961. – 376 с.